

Propagarea efectelor economice ale crizei regionale de securitate asupra Republicii Moldova – o evaluare preliminară

Marina Soloviova

Directoare de program, Expert-Grup

Martie, 2022

Ostilitățile din Ucraina au provocat un șoc economic și umanitar în restul Europei și, în special, în țările vecine, una dintre cele mai afectate fiind Republica Moldova. Nici durata, nici magnitudinea acestui șoc nu sunt certe, dar este neîndoielnic faptul că impactul asupra economiei moldovenești va fi semnificativ. În prezentul studiu noi am făcut o evaluare preliminară a impactului propagat pe cele mai importante canale de contagiune asupra sectoarelor macroeconomice ale Moldovei: canalul comercial, financiar și fiscal.

Nici înainte de declanșarea războiului în februarie 2022 evaluarea perspectivelor macroeconomice ale Moldovei nu era foarte optimistă. Deși în 2021 a fost înregistrată o creștere economică pronunțată după recesiunea cauzată de pandemia Covid-19, progresul era fragil și subminat de o inflație puternică și în creștere. În prognoza sa din ianuarie 2022, Expert-Grup a estimat că PIB-ul Republicii Moldova va crește în 2022 cu 3% în termeni reali, iar prețurile de consum vor crește în medie cu 14% pe parcursul anului¹. Având în vedere noile circumstanțe, se pare că nici această creștere moderată nu va putea fi realizată, iar inflația va depăși nivelul prognozat inițial.

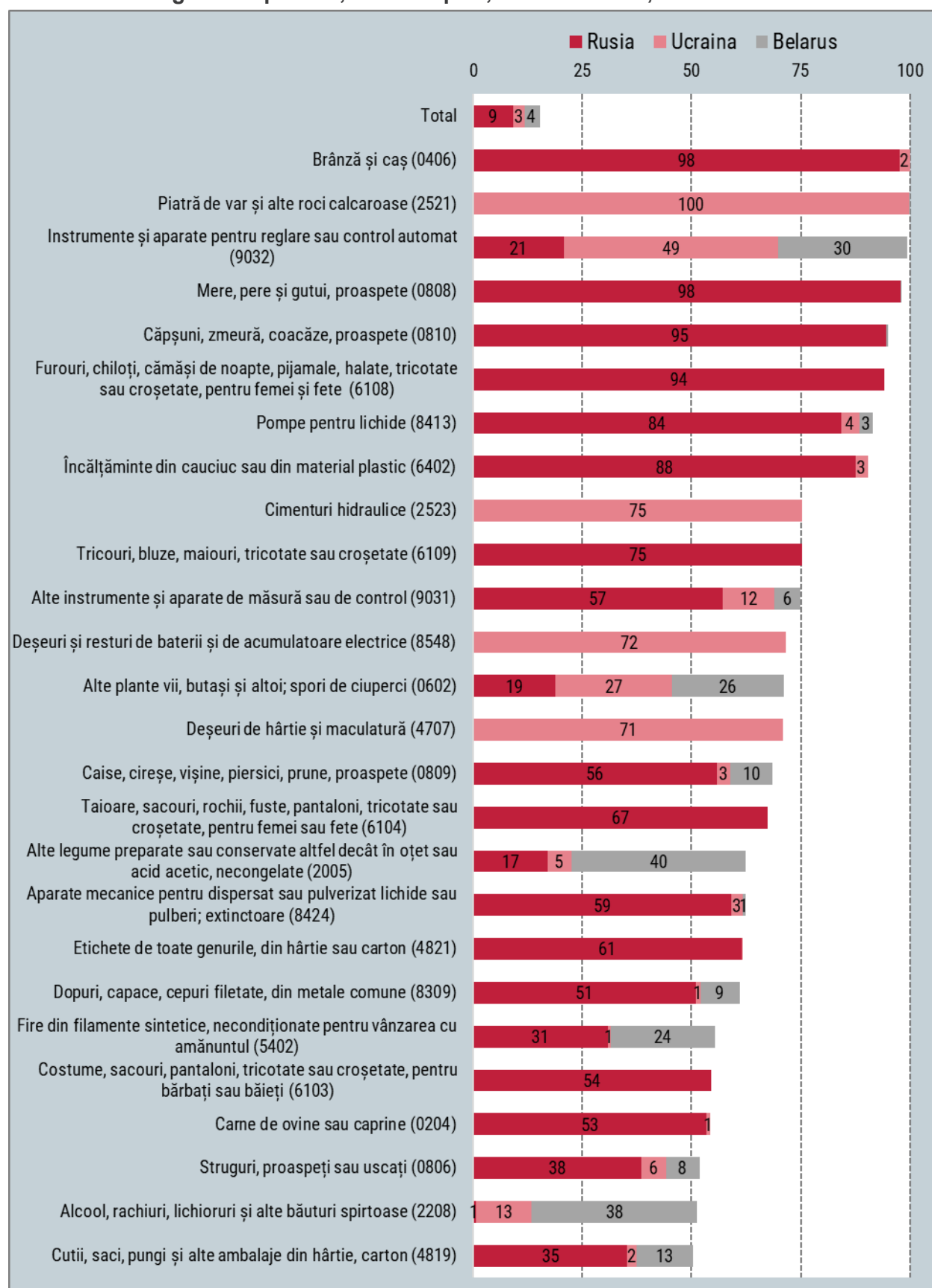
Canalul comercial

Ca urmare a războiului, fluxurile comerciale cu Rusia, Ucraina și Belarus s-au redus din mai multe motive: distrugerea sau inaccesibilitatea infrastructurii de transport, blocarea porturilor și restricționarea tranzitului de bunuri destinate Rusiei, capacitățile reduse de plată în valută ale Rusiei și Belarus legate de blocarea rezervelor valutare, deprecierea valutei acestor țări care a afectat profitabilitatea exporturilor, restricțiile la exportul unor categorii de bunuri, adoptate de guverne, creșterea costurilor de tranzacție din cauza excluderii unor bănci din sistemul SWIFT ș.a.

Cu toate că fluxurile comerciale cu Rusia, Ucraina și Belarus nu reprezintă o pondere majoritară în comerțul exterior cu bunuri al Republicii Moldova, pentru anumite ramuri, aceste țări reprezintă principalele piețe de desfacere sau principalele surse de materii prime și consumabile. Exportul de bunuri al Republicii Moldova spre aceste trei țări, luate împreună, a constituit 437 mil. USD în anul 2021 sau 15% din exportul total de bunuri al Republicii Moldova efectuat în anii 2018-2020 (Rusia – 9%, Ucraina – 3%, Belarus – 4%). Sistarea sau reducerea comerțului cu cele trei țări nu ar fi o problemă gravă dacă exporturile ar fi diversificate și pierderile s-ar distribui uniform pe diverse ramuri economice. În realitate, însă, pentru anumite întreprinderi sau chiar ramuri este pus sub semnul întrebării exportul lor în întregime sau în mare parte, ceea ce poate însemna faliment, lichidarea locurilor de muncă și credite neperformante.

¹ MEGA, ediția a XXIII-a: „Economia în 2022: de la recuperare la stagflație?": <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/2263-economia-%C3%AE-n-2022-de-la-recuperare-la-stagfla%C8%99Bie?&category=178>

Figura 1. Ponderea exporturilor în Rusia, Ucraina și Belarus în exportul total al Republicii Moldova la categoria respectivă, fără reexport, anii 2018-2020, %



Sursa: calculele Expert-Grup în baza datelor UN Comtrade. Valoarea exportului pentru fiecare din categoriile arătate este de cel puțin 1 mil. USD anual (media anilor 2018-2020). În paranteze este indicat codul categoriei din Sistemul armonizat. Datele nu includ comerțul exterior al regiunii din stânga Nistrului.

De exemplu, exportul de mere, pere și gutui proaspete este orientat aproape în totalitate (98% sau 59 mil. USD) spre Rusia (Figura 1). Exportul de căpșuni, zmeură, coacăze, la fel, este orientat în proporție de 95% spre Rusia (3 mil. USD). Tot Rusia este principala piață de desfacere pentru caise, cireșe, vișine, piersici și prune (56%), 10% din ele se exportă în Belarus și 3% – în Ucraina (în total 69% sau 19 mil. USD). Exportul de struguri este mai diversificat și totuși celor trei țări le revine o pondere de 52% din el sau 14 mil. USD (Rusia – 38%, Belarus – 8%, Ucraina – 6%). Exportul de alcool etilic și băuturi spirtoase tari este orientat preponderent spre Belarus (38%), Ucraina (13%) și Rusia (1%) – în total 15 mil. USD în valoare medie anuală.

Dificultățile în exportul de bunuri către Rusia reprezintă o provocare și pentru industria textilă, fiindcă Rusiei îi revin 50% (sau 14 mil. USD) din exportul autohton de îmbrăcăminte și accesorii de îmbrăcăminte, tricotate sau croșetate. În cadrul industriei constructoare de mașini, sunt afectate cel mai mult exporturile de pompe pentru lichide, din care 84% merg în Rusia, 4% – în Ucraina și 3% – în Belarus (3 mil. USD în total). Exportul de instrumente și aparate pentru reglare sau control automat este în mare parte orientat spre Ucraina (49%), urmată de Belarus (30%) și Rusia (21%) (3 mil. USD în total). Alte instrumente și aparate de măsură sau de control sunt exportate preponderent în Rusia (57%), urmată de Ucraina (12%) și Belarus (6%) (3 mil. USD anual).

Încetinirea activității economice în Ucraina poate însemna pentru Moldova nu doar export ratat, ci și probleme legate de protecția mediului înconjurător, pentru că deșeurile de baterii și de acumulatori electrice se exportau spre prelucrare preponderent (72%) în Ucraina.

Pe lângă pierderile directe legate de exportul neefectuat în Rusia, Ucraina și Belarus, sunt posibile și pierderi indirecte din reducerea producției și a exportului către alte destinații din cauza accesului scăzut la materiile prime și materialele, care anterior erau importate preponderent din cele trei țări. Este vorba, în primul rând, de agricultură și industria alimentară, dar și de construcții, fabricarea mobilei, fabricarea articolelor de papetărie etc.

Pe lângă scumpirea combustibililor în contextul situației regionale, o lovitură pentru producția agricolă vine și pe canalul importului de îngrășăminte: în anii 2018-2020, 83% din importul Moldovei de îngrășăminte minerale sau chimice azotate venea din Rusia, precum și 69% din importul de îngrășăminte mixte (Figura 2). Îngrășămintele de origine animală sau vegetală erau importate în proporție de 74% din Ucraina. Problema reorientării către alți furnizori constă nu doar în prețuri, ci și în însăși disponibilitatea fertilizanților. Uzinele de îngrășăminte din Europa și-au redus volumul producției din cauza creșterii prețului la gazele naturale (fabricarea îngrășămintelor azotate este intensivă în gaz), iar țările – mari producătoare de grâu precum Franța și Germania deja au rezervat o bună parte din fertilizanți². Reducerea folosirii îngrășămintelor va micșora atât volumul, cât și calitatea roadei. De exemplu, conform estimărilor Agritel, micșorarea volumului de îngrășăminte azotate folosite cu 15% față de normă scade cu 5% roada de grâu și reduce conținutul de proteine³. De asemenea, îngrășămintele azotate cresc rezistența plantelor la secetă, ceea ce este deosebit de relevant pentru Moldova.

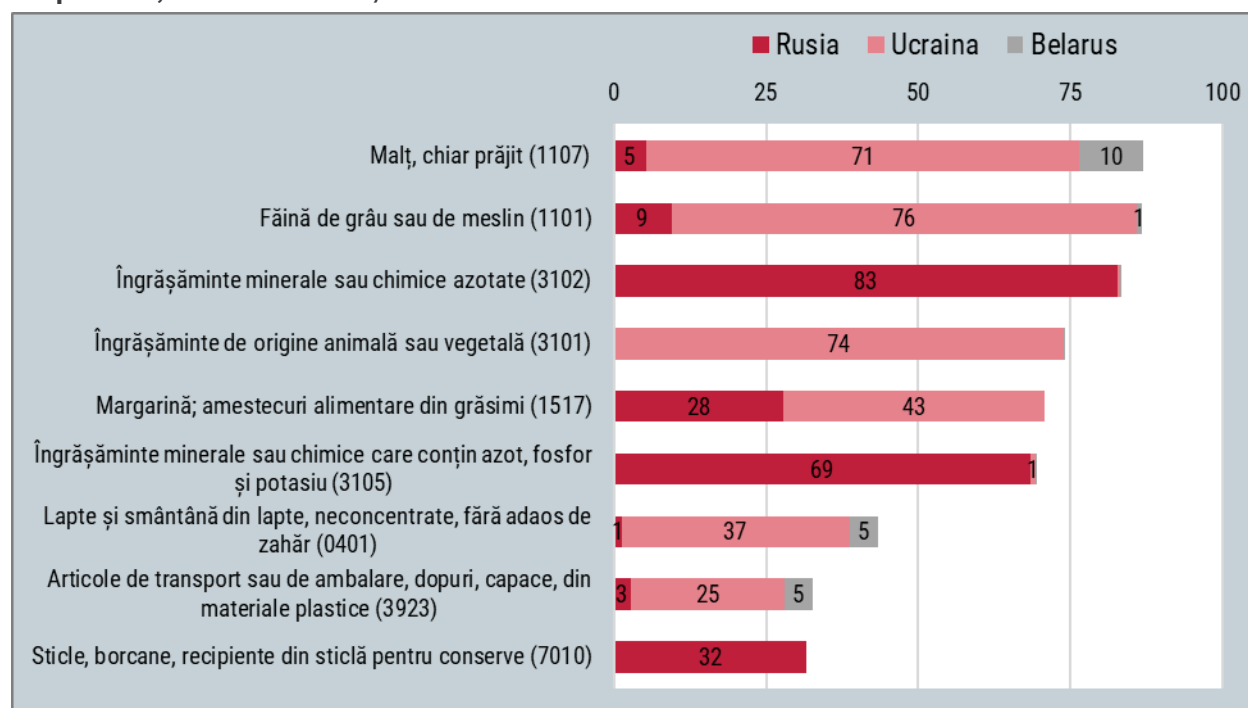
În ceea ce privește industria alimentară, identificarea furnizorilor alternativi de materii prime la fel va reprezenta o provocare. Astfel, 67% din importurile Moldovei de făină de grâu proveneau din Ucraina și încă 9% – din Rusia. Margarina era importată din Ucraina (43%) și Rusia (28%); laptele de import folosit în calitate de materie primă provenea din Ucraina (37%) și Belarus (5%); malțul pentru producerea berii era importat din Ucraina (71%), Belarus (10%) și Rusia (5%). Din cauza că pe o bună parte din teritoriul Ucrainei nu au demarat lucrările agricole

² <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-03-09/yara-reduces-output-at-two-european-plants-as-gas-prices-surge>

³ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-01-21/crunch-time-for-pricey-fertilizers-squeezing-european-farmers>

sezoniere ca urmare a acțiunilor militare, o parte din roada anului 2022 este deja compromisă, chiar dacă acțiunile militare vor înceta în curând. Ținând cont de rolul important al Ucrainei și Rusiei în exportul mondial de grâu, ONU a declarat că există un pericol pentru securitatea alimentară în lume⁴. Deși Moldova are producție proprie de multe input-uri alimentare ce ar putea înlocui importurile, trebuie să ne așteptăm la creșterea prețurilor din cauza deficitului viitor în regiune. De asemenea, va trebui de găsit alte surse alternative pentru ambalajele din plastic și sticlă folosite în industria alimentară.

Figura 2. Importul de input-uri pentru agricultură și industria alimentară: ponderea livrărilor din Rusia, Ucraina și Belarus în importul total al Republicii Moldova la categoria respectivă, anii 2018-2020, %



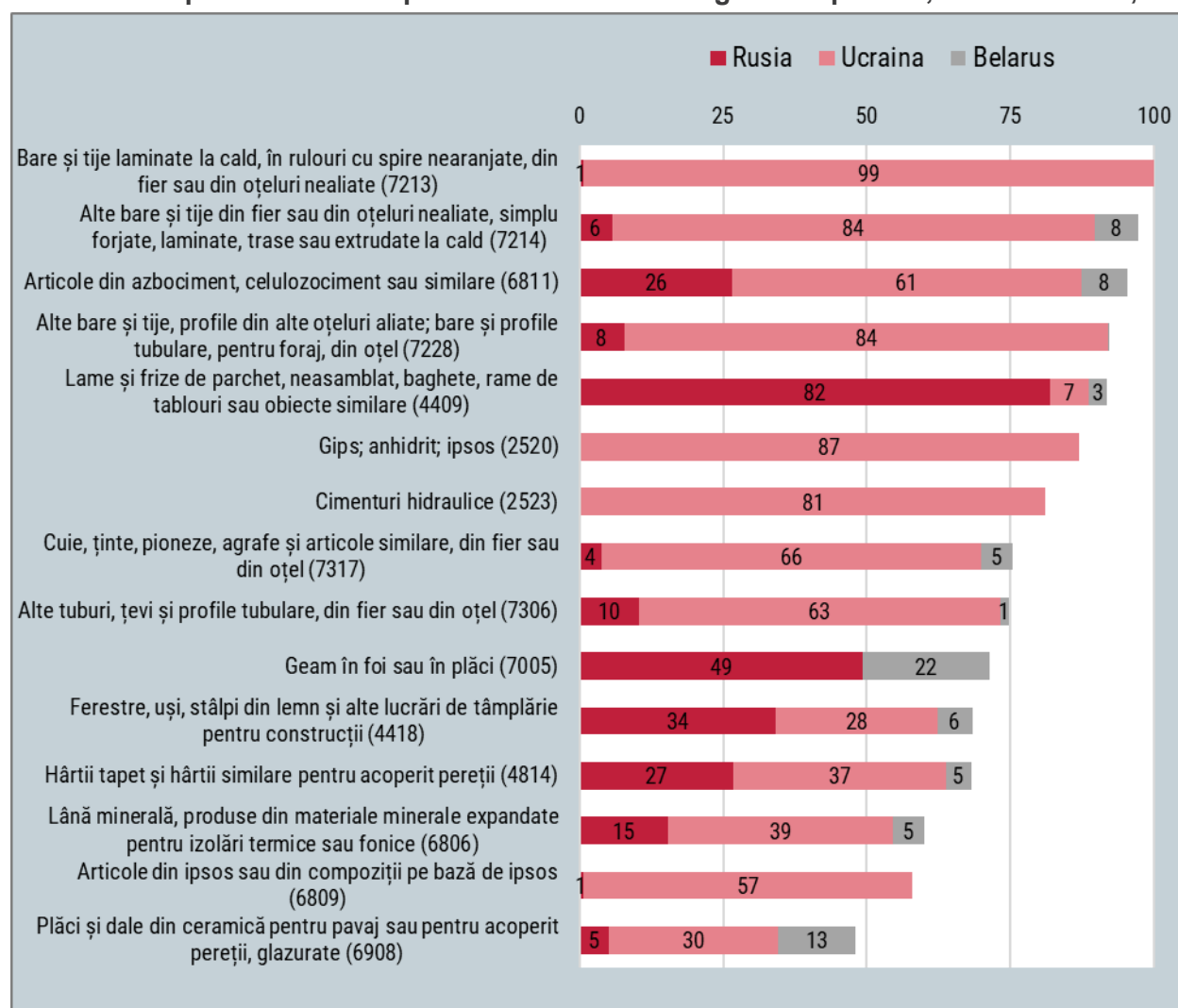
Sursa: calculele Expert-Grup în baza datelor UN Comtrade. Valoarea importului pentru fiecare din categoriile arătate este de cel puțin 2 mil. USD anual (media anilor 2018-2020). În paranteze este indicat codul categoriei din Sistemul armonizat. Datele nu includ comerțul exterior al regiunii din stânga Nistrului.

Impedimentele în importul de bunuri din Ucraina, Rusia și Belarus afectează și construcțiile. Astfel, practic toată armătura metalică folosită în construcții (codul 7214) se importă din aceste trei țări: 84% din Ucraina, 8% din Belarus și 6% din Rusia (Figura 3). Țevile metalice sunt la fel importate în mare parte din Ucraina (63%) și Rusia (10%). 68% din importul de ferestre, uși și alte articole din lemn pentru construcții provin din cele trei țări, la fel ca importul de geam (71%), ghips (87%), tapete (68%) etc. Cu toate că scăderea volumului de lucrări de construcție nu are impact asupra exporturilor, ea afectează puternic PIB-ul: în anul 2021, reducerea cu 16% a valorii adăugate brute în construcții a dat o contribuție negativă de 1,6 puncte procentuale la modificarea totală a PIB-ului⁵. De menționat că 60% din importul de lână minerală și alte produse minerale pentru izolații termice sau fonice provin din Ucraina (39%), Rusia (15%) și Belarus (5%). Accesul redus la ele poate pune sub semnul întrebării realizarea proiectelor de eficiență energetică a clădirilor, pentru care recent a fost aprobată o finanțare suplimentară de 30 mil. EUR de la BERD.

⁴ <https://news.un.org/en/story/2022/03/1113882>

⁵ <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7324&parent=0>

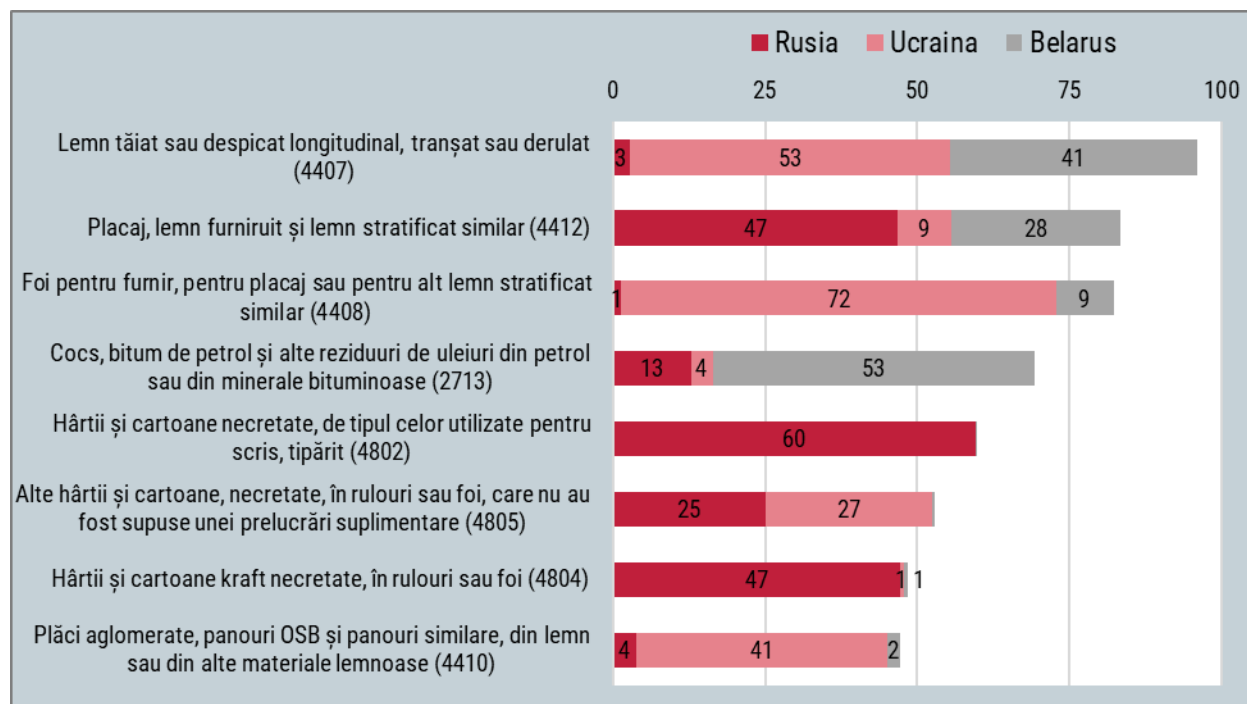
Figura 3. Importul de input-uri pentru construcții: ponderea livrărilor din Rusia, Ucraina și Belarus în importul total al Republicii Moldova la categoria respectivă, anii 2018-2020, %



Sursa: calculele Expert-Grup în baza datelor UN Comtrade. Valoarea importului pentru fiecare din categoriile arătate este de cel puțin 1 mil. USD anual (media anilor 2018-2020). În paranteze este indicat codul categoriei din Sistemul armonizat. Datele nu includ comerțul exterior al regiunii din stânga Nistrului.

De asemenea, anticipăm un impact negativ semnificativ pentru industria mobilei, care a generat în 2020 circa 7% din exportul de bunuri al Republicii Moldova. Practic toată scândura din lemn importată provine din Ucraina (53%) și Belarus (41%); importul de plăci aglomerate din materiale lemnoase, la fel, în mare parte vine din Ucraina (41%). În acest context, statul va trebui să ia măsuri pentru a preveni despădurirea în Moldova. În fine, Rusia și Ucraina sunt o sursă importantă de materie primă și pentru fabricarea articolelor de papetărie și articolelor imprimate (Figura 4).

Figura 4. Importul de input-uri pentru alte industrii: ponderea livrărilor din Rusia, Ucraina și Belarus în importul total al Republicii Moldova la categoria respectivă, anii 2018-2020, %

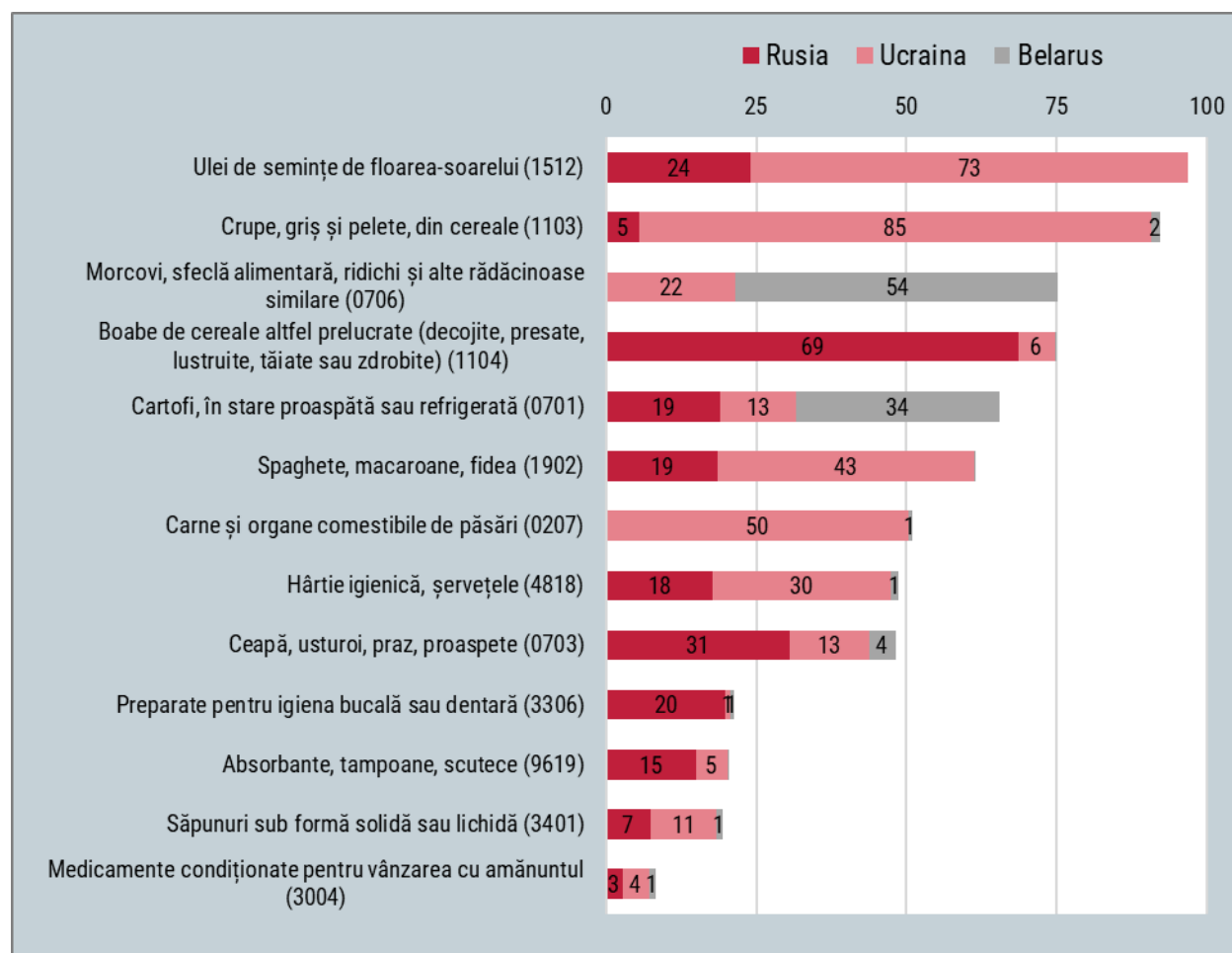


Sursa: calculele Expert-Grup în baza datelor UN Comtrade. Valoarea importului pentru fiecare din categoriile arătate este de cel puțin 2 mil. USD anual (media anilor 2018-2020). În paranteze este indicat codul categoriei din Sistemul armonizat. Datele nu includ comerțul exterior al regiunii din stânga Nistrului.

Ucraina și Rusia furnizează, de asemenea, unele produse alimentare de importanță socială, articole de igienă și medicamente. Astfel, crupele din cereale sub formă de griș și pelete importate în Moldova provin preponderent din Ucraina (85%), iar boabele de cereale altfel prelucrate – din Rusia (69%) (Figura 5). Cartofii sunt importați din Belarus (34%), Rusia (19%) și Ucraina (13%), iar morcovii și sfecla – din Belarus (54%) și Ucraina (22%). Aproape toate aceste poziții pot fi importate relativ ușor și din alte țări, dar la prețuri mai mari. Din Ucraina și Rusia cerealele se importau de obicei în vrac, iar ambalarea pentru comerțul cu amănuntul se făcea pe teritoriul Moldovei, ceea ce permitea stabilirea unor prețuri mai mici. Cerealele pot fi importate și din UE, dar de acolo ele vin deja ambalate și, respectiv, la prețuri mai mari. De asemenea, Ucraina este un furnizor important de carne, asigurând circa o jumătate din importurile Moldovei de carne de pasăre. Producătorii autohtoni ar putea majora într-o oarecare măsură producția proprie de carne, dar aceasta va dura cel puțin câteva luni. Carnea importată anterior din Ucraina ar putea fi înlocuită prin importuri din UE, dar acestea vor fi mai scumpe, deoarece în cadrul DCEFTA carnea de pasăre face parte din lista produselor sensibile și poate fi importată din UE în Moldova fără taxe vamale doar în volum de până la 6000 tone anual (2022)⁶. Observăm că importul de medicamente din cele trei țări nu este semnificativ ca valoare; cu toate acestea, trebuie de menționat că ele sunt o sursă de medicamente generice ieftine.

⁶ <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/ro/content/zona-de-liber-schimb-aprofundata-si-cuprinzatoare-ue-moldova>

Figura 5. Importul de produse alimentare de importanță socială, articole de igienă și medicamente: ponderea livrărilor din Rusia, Ucraina și Belarus în importul total al Republicii Moldova la categoria respectivă, anii 2018-2020, %



Sursa: calculele Expert-Grup în baza datelor UN Comtrade. Valoarea importului pentru fiecare din categoriile arătate este de cel puțin 1 mil. USD anual (media anilor 2018-2020). În paranteze este indicat codul categoriei din Sistemul armonizat. Datele nu includ comerțul exterior al regiunii din stânga Nistrului.

Ca să rezumăm, în ipoteza că exporturile de bunuri în Rusia, Ucraina și Belarus se opresc pe durata întregului an, pe partea exportului Moldova riscă să aibă pierderi directe în valoare de până la 440 mil. USD. Cele mai afectate ramuri vor fi agricultura și industria alimentară, precum și, într-o oarecare măsură, industria textilă și constructoare de mașini. De asemenea, va fi afectat atât importul din Rusia, Ucraina și Belarus, cât și importul din alte țări care se efectua prin intermediul portului din Odesa. Astfel, indirect, din cauza accesului limitat la importurile de materii prime și materiale, poate să scadă producția agricolă, alimentară, de mobilier, precum și volumul lucrărilor de construcții.

Tabelul 1. Contribuțiile ramurilor afectate la principalii indicatori macroeconomici

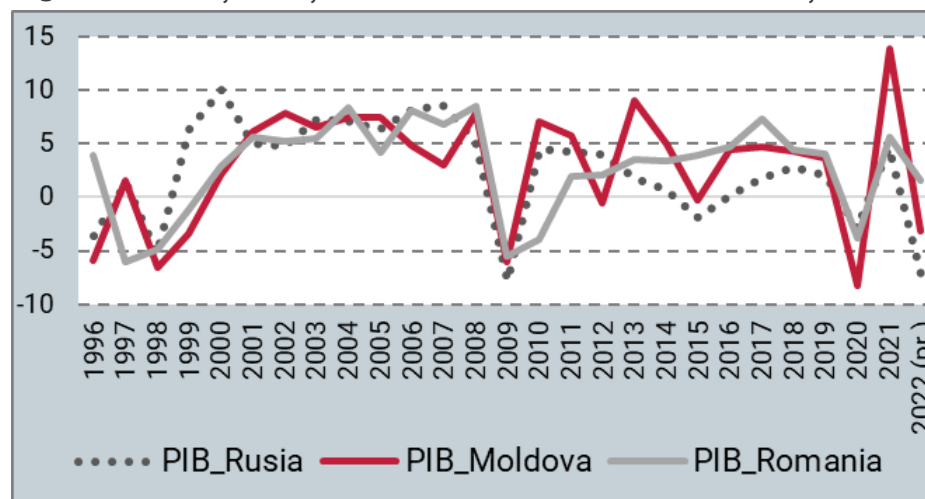
	Agricultură	Industria alimentară	Construcții	Fabricarea mobilei
Ponderea în exportul de bunuri al RM (anii 2018-2020, fără reexport), %	35	22	0	7
Contribuția la formarea PIB, 2021, %	10	n.a.	8	n.a.
Ponderea în ocupare, T4:2021, %	20	n.a.	8	n.a.
Ponderea în stocul de credite bancare, 28.02.2022, %	7	6	2	n.a.

Surse: BNS, BNM, calculele Expert-Grup

Toate aceste evoluții pot afecta negativ creșterea economică, câștigurile valutare din export, nivelul de ocupare a forței de muncă, calitatea portofoliului de credite bancare și vor împinge în sus prețurile (Tabelul 1).

În actualizarea recentă a *Raportului privind comerțul și dezvoltarea*, UNCTAD și-a revizuit prognozele privind creșterea economică în țările lumii. Prognoza actualizată pentru Rusia prevede o recesiune de 7,3% în anul 2022 și o creștere de 1,6% pentru Uniunea Europeană⁷. Având în vedere aceste prognoze și corelațiile istorice ale creșterii economice din Rusia și România cu creșterea în Moldova, putem anticipa o contracție de circa 3% a economiei moldovenești.

Figura 7. Evoluția creșterii economice în Rusia, România și Moldova, %



Surse: BNS, Rosstat, INSSE, UNCTAD, estimările Expert-Grup

Canalul financiar

Spre deosebire de conexiunile comerciale, legăturile valutare-financiare ale Republicii Moldova cu Rusia nu sunt foarte strânse. În structura valutară a fluxurilor financiare internaționale înregistrate în sistemul bancar național în ultimii trei ani, operațiunilor efectuate în rubla rusă le-a revenit mai puțin de 1%. În cadrul remiterilor, ponderea transferurilor primite în rubla rusă a fost ceva mai mare, dar tot minoră – între 2% și 4%. Pe piața valutară internă, în volumul tranzacțiilor pieței valutare în numerar și fără numerar, rubla rusă ocupă 2-3%. În structura activelor și obligațiunilor valutare ale băncilor licențiate moldovenești, rubla e aproape inexistentă (sub 1%)⁸.

Nu se cunoaște exact care sunt activele financiare totale ale rezidenților Moldovei în Rusia, dar există date separate privind unele articole. Astfel, în cadrul *Sondajului coordonat privind investițiile directe*⁹, autoritățile ruse au raportat către FMI existența unui stoc de investiții directe moldovenești în Rusia în valoare de 192 mil. USD la sfârșitul anului 2020, din care 191 mil. USD reprezintă participații la capital și 1 mil. USD – instrumente de datorie (aceste cifre includ și investițiile rezidenților regiunii din stânga Nistrului). În cadrul *Sondajului coordonat privind investițiile de portofoliu*¹⁰, nu au fost raportate careva creanțe ale rezidenților moldoveni față de rezidenții Rusiei. Nu este exclus faptul că acestea totuși există, dar volumul lor, probabil, nu este

⁷ https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2021-update1_en.pdf

⁸ <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dovre/DOVRE4.xhtml>

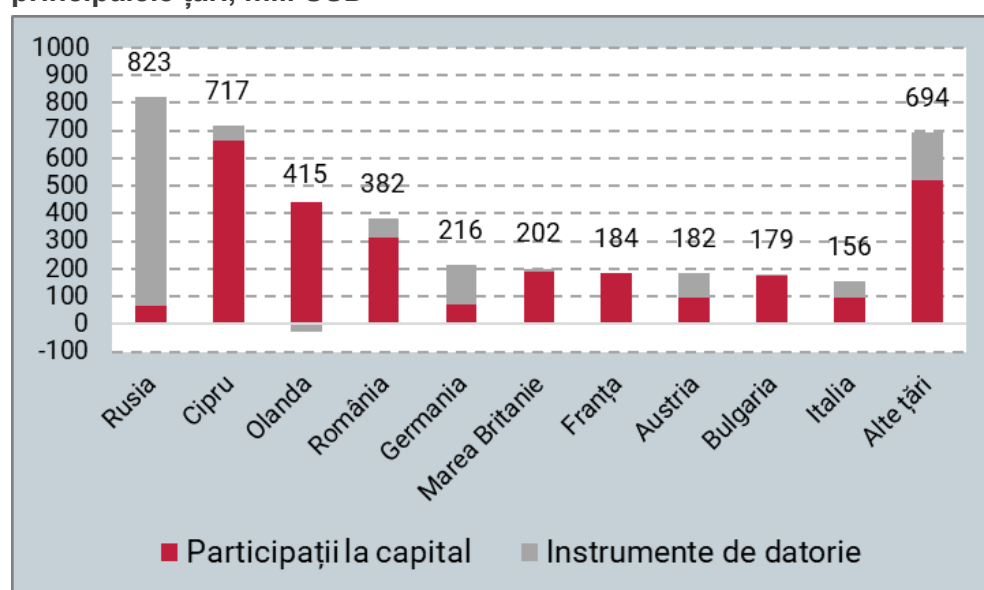
⁹ <https://data.imf.org/cdis>

¹⁰ <https://data.imf.org/cpis>

mare (tot stocul de active sub formă de investiții de portofoliu moldovenești peste hotare a fost evaluat la 13 mil. USD, conform situației din 30.09.2021).

În ceea ce privește pasivele externe, din punctul de vedere al investițiilor străine directe totale, Rusia a fost cel mai mare investitor direct în Republica Moldova conform situației de la sfârșitul anului 2020, cu un stoc de investiții directe estimat la 823 mil. USD¹¹. Totuși, trebuie de ținut cont de faptul că acest stoc, pe lângă capitalul acționar, cuprinde și diverse datorii între firmele-fiice și firmele-mamă (inclusiv și datoriile istorice legate de importul de gaze naturale) (Figura 8). Fără aceste datorii, ISD din Rusia acumulate către 31.12.2020 au constituit 68 mil. USD. Existența investițiilor directe din Rusia, per se, nu reprezintă o amenințare pentru stabilitatea financiară a Moldovei sau pentru sustenabilitatea balanței de plăți. Însă existența datoriilor disputate, dar care încă nu au fost supuse auditului, poate eroda poziția Moldovei în viitoarele negocieri comerciale bilaterale.

Figura 8. Investițiile străine directe în economia națională, pe principalele țări, mil. USD

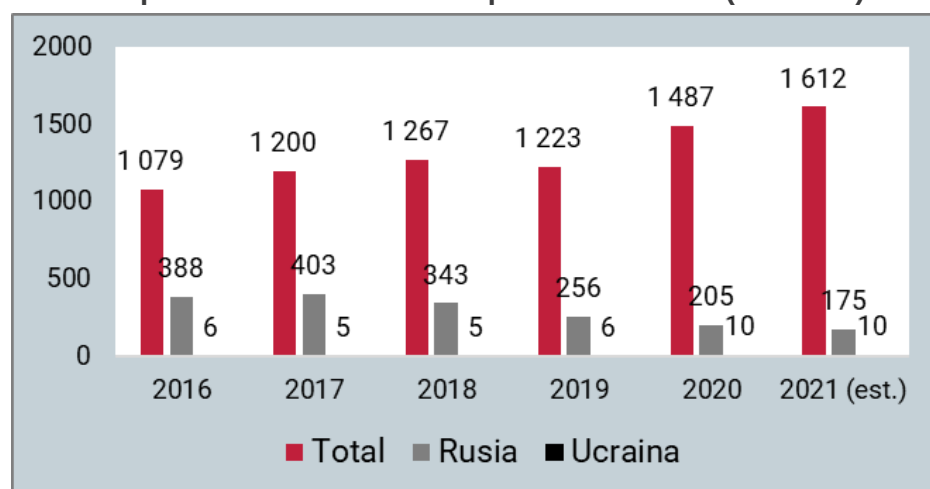


Sursa: elaborată de Expert-Grup în baza datelor BNM. Datele sunt agregate din rapoartele financiare individuale prezentate de întreprinderile cu capital străin.

Pe partea remiterilor, în ipoteza că fluxurile din Rusia și Ucraina se opresc complet pe durata întregului an, Moldova riscă o pierdere directă a încasărilor în valoare de până la 240 mil. USD. Din acestea, estimativ 175 mil. USD sunt transferurile de mijloace bănești de peste hotare în favoarea persoanelor fizice trimise prin canale formale din Rusia (11% din totalul transferurilor), 10 mil. USD – din Ucraina, plus 30% adițional la aceste sume reprezintă o estimare a remiterilor aduse pe căi informale (Figura 6). Trebuie de menționat că migrația economică din Moldova în Rusia are un caracter sezonier și se desfășoară prevalent în sezonul de vară, lucrătorii fiind ocupați preponderent în construcții. Este posibil ca până atunci lucrătorii migranți să se reorienteze parțial spre alte țări-gazdă (însă o parte vor șoma). De asemenea, având în vedere comportamentul contra-ciclic al remiterilor, putem anticipa o creștere a transferurilor din alte țări, ceea ce va atenua efectul ratării transferurilor din Rusia. Astfel, remiterile totale anuale vor rămâne, probabil, aproximativ la nivelul anului 2021.

¹¹ <https://www.bnm.md/bdi/pages/reports/dbp/DBP2.xhtml>

Figura 6. Transferurile nete de mijloace bănești din străinătate în favoarea persoanelor fizice din Republica Moldova (mil. USD)



Surse: BNM, estimările Expert-Grup

Cu toate că expunerea financiară directă a Moldovei față de Rusia nu este mare, există riscul ca situația generală din regiune să fie percepută de investitorii străini drept riscantă. După declanșarea războiului în Ucraina au apărut îngrijorări în ceea ce privește eventuala fugă a capitalului din Republica Moldova, care ar putea să se manifeste prin retragerea investițiilor străine directe, de portofoliu, împrumuturilor, depozitelor etc. Într-un studiu recent elaborat de Expert-Grup privind riscul ieșirilor de capital¹², a fost evaluat comportamentul istoric al fluxurilor de capital în Republica Moldova, au fost estimate vulnerabilitățile pentru diferite categorii de fluxuri financiare externe și au fost identificate posibilele consecințe macroeconomice. Principalele concluzii ale studiului sunt următoarele:

- Nu se așteaptă ieșiri mari de capital din Moldova, pentru că nu avem stocuri mari de pasive la acele categorii de instrumente financiare care manifestă o volatilitate sporită. Investițiile străine de portofoliu sunt mici (25 mil. USD la 30.09.2021), nu sunt mari nici depozitele nerezidenților în băncile comerciale rezidente (135 mil. USD), iar împrumuturile externe contractate de Republica Moldova practic în întregime sunt pe termen lung;
- Actualmente, riscul constă nu atât în potențiala majorare a ieșirilor de capital, ci mai degrabă în scăderea bruscă a intrărilor de capital în Republica Moldova drept rezultat al situației regionale, ca în anul 2015. În acest din urmă caz, în afară de depozite, ar putea să scadă semnificativ intrările de investiții directe și de împrumuturi externe. În Republica Moldova, în urma majorării ieșirilor de capital în anii 2013-2014, dar mai ales ca rezultat al scăderii intrărilor de capital în anul 2015, leul moldovenesc s-a depreciat cu 10% în 2014 comparativ cu 2013 și cu 25% în 2015 comparativ cu 2014. Creșterea economică în Republica Moldova a fost mai lentă cu 4 p.p. în 2014 și cu 5 p.p. în 2015;
- Cu toate acestea, în viitorul apropiat nu sunt premise pentru o criză valutară, pentru că activele de rezervă ale BNM corespund tuturor criteriilor de adecvație. Totuși, în caz de agravare a situației militare, umanitare, energetice sau pandemice, va fi necesar suportul partenerilor de dezvoltare.

¹² Războiul din Ucraina: este oare atât de mare riscul ieșirilor de capital din Moldova și cum ne pot ajuta partenerii de dezvoltare: https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Comentariu_Razboiul_din_Ucraina-riscul_iezirilor_de_capital_din_Moldova_M.Soloviova.pdf

Canalul fiscal

Criza de securitate din regiune va pune o presiune mai mare pe bugetul public al Republicii Moldova, care deja este încărcat cu obligații asumate pentru a atenua impactul prețurilor crescânde asupra populației. La prima etapă, presiunea va veni din partea cheltuielilor legate de compensarea creșterii prețurilor pentru păturile vulnerabile, de gestionarea fluxurilor de refugiați din Ucraina, precum și din partea cheltuielilor pentru deservirea datoriei interne. În perspectivă se așteaptă cheltuieli mai mari pentru eficiență energetică, fortificarea apărării și alte proiecte menite să crească reziliența țării în fața șocurilor externe.

Concomitent, se conturează evenimente care vor contribui la diminuarea veniturilor bugetului public, cum ar fi scăderea încasărilor din taxele pe importuri, creșterea înclinației spre evaziune fiscală și ocupare informală, reducerea ocupării, iar în perspectivă – diminuarea încasărilor din impozitul pe venit din cauza încetării activității economice (aceasta se va resimți în anul 2023, în anul curent se plătesc impozitele pe veniturile realizate în 2021, care nu au fost afectate).

Astfel, în ianuarie-februarie 2022, bugetul public național a fost executat cu un deficit de 1,4 mld. lei, ceea ce este cu 44% mai mult decât în aceeași perioadă a anului precedent¹³. Deși veniturile în cele două luni s-au majorat cu 17%, cheltuielile au crescut mai repede (+19%), fiind determinate de creșterea cheltuielilor pentru prestațiile sociale (+35%). Din luna martie, la acestea s-au adăugat cheltuielile legate de primirea refugiaților din Ucraina. Conform datelor Poliției de frontieră, actualmente în Republica Moldova se află circa 95 000 de refugiați. Din experiența recentă a altor țări europene, gestionarea unui refugiat costă între 6-34 € pe zi, în dependență de volumul și calitatea suportului oferit, precum și de costul vieții în țara respectivă. Cheltuielile pentru întreținerea unui refugiat din Ucraina în 2022 în Polonia au fost estimate la circa 20 € pe zi¹⁴. Chiar și după cele mai joase standarde, întreținerea unui număr de 95 000 de refugiați va costa în Republica Moldova între 200-350 mil. EUR anual. Având în vedere noile circumstanțe, Ministerul Finanțelor estimează că deficitul bugetar în anul 2022 va fi cu cel puțin 6 miliarde lei mai mare decât cel planificat inițial (de 15 miliarde lei)¹⁵.

Tabelul 2. Cheltuielile pentru gestionarea refugiaților, EUR

	Per refugiat, anual	Per refugiat, zilnic	95 mii refugiați, anual
Germania, 2016	12 500	34	1 187 500 000
OECD, 2015-2016	10 000	27	950 000 000
Portugalia, 2019	3 708	10	352 272 928
Grecia, 2019	2 150	6	204 235 750

Surse: OECD, autoritățile naționale

Propuneri de politici publice

Securitatea alimentară este subiectul care trebuie abordat în primul rând. Chiar dacă Moldova își poate acoperi principalele necesități prin producție proprie, perspectivele roadei anului 2022 sunt subminate de accesibilitatea mai scăzută a combustibililor și a îngrășămintelor. Reducerea ofertei (în Moldova și în regiune), creșterea cererii (inclusiv din partea refugiaților) și creșterea cheltuielilor producătorilor vor conduce la o majorare semnificativă a prețurilor la produsele alimentare. În Moldova, prețurile la produsele alimentare sunt o locomotivă importantă

¹³ <https://mf.gov.md/sites/default/files/RAPORT%20BPN%2028.02.2022.xls>

¹⁴ <https://www.cgdev.org/blog/international-financial-institutions-must-help-ukrainian-people>

¹⁵ <https://realitatea.md/ministrul-finantelor-dumitru-budianschi-invitatul-emisiunii-rezoomat-urmareste-in-direct/>

a inflației, pentru că lor le revine o pondere mare în coșul de consum al gospodăriilor. Scumpirea produselor alimentare va afecta disproportațional gospodăriile cu cele mai mici venituri. Din considerente de asigurare a securității alimentare, este important de luat măsuri pentru susținerea campaniei agricole de primăvară, cum ar fi: subvenționarea TVA și a accizelor la combustibilul diesel utilizat pentru lucrări agricole de către întreprinderile mici și mijlocii, cu condiția ca producția agricolă rezultantă să fie comercializată în interiorul țării; identificarea furnizorilor alternativi de îngrășăminte și compensarea parțială a cheltuielilor agricultorilor pentru acestea.

Pentru a facilita redirecționarea exportului pe direcția vestică, statul ar putea să negocieze cu UE majorarea cotelor și simplificarea cerințelor și procedurilor față de mărfurile produse în Moldova. Ar fi oportun de discutat cu SUA despre extinderea preferințelor destinate grupului A+ (țările cel mai puțin dezvoltate) din cadrul Sistemului Generalizat de Preferințe al SUA și asupra grupului A, din care face parte Moldova, la unele subpoziții tarifare de interes (nuci, prune uscate, vinuri, miere). Pe direcția estică, statul ar putea să intensifice contactele cu guvernele țărilor ce reprezintă piețe mari de alternativă (cum ar fi încheierea acordului de liber schimb cu Egipt la care guvernul deja lucrează). Pentru a asigura importul materiilor prime și al produselor de primă necesitate, este oportună simplificarea procedurilor de vamă. Guvernul deja a aprobat eliminarea obligativității certificării de către ANSA a produselor certificate în UE. Trebuie studiate și posibilitățile de organizare a tranzacțiilor barter cu piețele tradiționale (de exemplu, schimbul producției agricole pe fertilizanți).

În ceea ce privește susținerea generală a business-ului, ar fi binevenit ca guvernul să pună moratoriu temporar pe controale, cum a procedat Ucraina, și să faciliteze accesul la finanțare al întreprinderilor mici și mijlocii. Organizația pentru dezvoltarea sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii deja și-a eliminat comisionul pentru garantarea creditelor și a majorat plafonul de garantare până la 80%. În același context, băncile comerciale ar putea să ofere agenților economici debitori vacanțe de la plata dobânzilor.

Pe plan fiscal, compensațiile pe facturile la gaz oferite populației și agenților economici ar trebui să devină țintite (numai pentru păturile vulnerabile ale populației și pentru agenții economici care folosesc gaze în procesul de producție), pentru a ușura presiunea pe bugetul public. În perspectivă, trebuie revizuită impozitarea pentru a întări caracterul ei redistributiv, fiind vorba, în special, de taxarea veniturilor și proprietăților foarte mari. Ar fi binevenită și studierea posibilităților de a introduce în Moldova impozitarea sporită a profiturilor extraordinare ("windfall profits"), care au rezultat nu din efortul agenților economici de a oferi pieței produse mai bune, ci din circumstanțele neașteptate ce i-au favorizat pe acești agenți în mod deosebit (așa ca majorarea bruscă a cererii de anumite produse sau de valută). Deoarece aceste câștiguri erau neașteptate, impozitarea lor la rate mai mari nu demotivează eforturile business-ului îndreptate spre obținerea profiturilor.

Pentru a acoperi cheltuielile legate de primirea refugiaților, guvernul ar putea apela la diverse fonduri sau organizații internaționale. De exemplu, în cadrul Băncii Mondiale există un fond – Global Concessional Financing Facility – care a fost creat în 2016 pentru a susține țările ce au primit refugiați din Siria și care își continuă activitatea¹⁶.

¹⁶ <https://globalcff.org/about-us/>